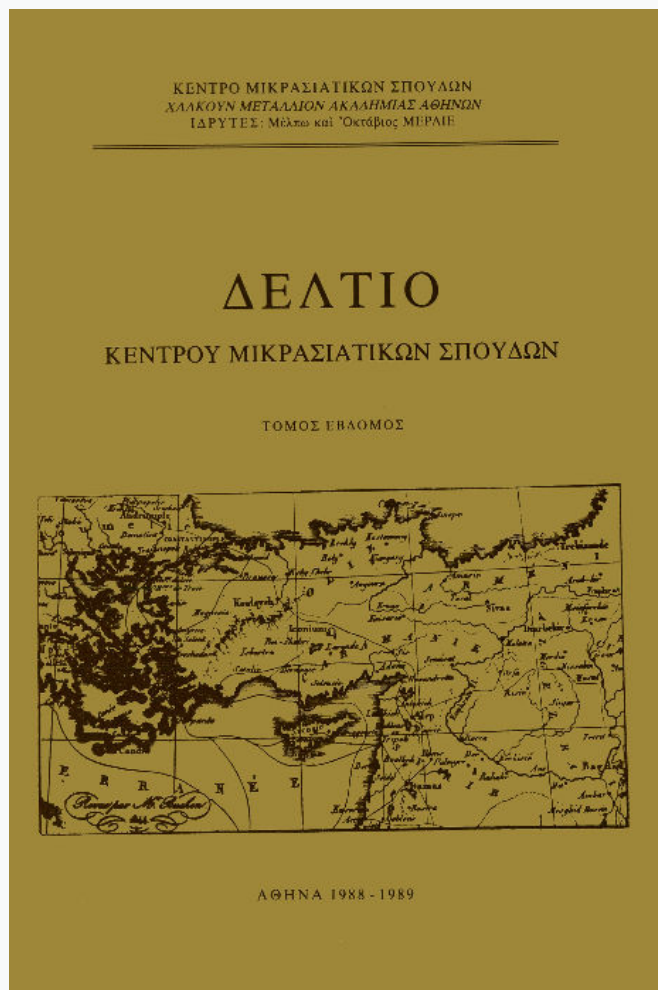

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 7 (1988)

Ελληνοτουρκική φιλολογία

Σεραφείμ Ρίζος

doi: [10.12681/deltiokms.194](https://doi.org/10.12681/deltiokms.194)

Copyright © 2015, Σεραφείμ Ρίζος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ρίζος Σ. (1988). Ελληνοτουρκική φιλολογία. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 7, 297–301.
<https://doi.org/10.12681/deltiokms.194>

ΑΠΟ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

Οί ἐπιλογές μας ἀπὸ τὸ Ὑλικὸ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν συνεχίζουν τὴ δημοσίευση ἐνδεικτικῶν κειμένων τῶν παλαιότερων συνεργατῶν τοῦ Κέντρου, τῶν «πατέρων», ὅπως τοὺς ἀποκαλοῦσε στοργικὰ ἡ Μέλπω Μερλιέ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὄχι μόνον παραδίδονται στὴ δημοσιότητα σημαντικὲς μαρτυρίες, στίς ὁποῖες καταγράφεται ὁ αὐτοπροσδιορισμὸς τῶν ἰδίων τῶν πνευματικῶν ἐκφραστῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ μάλιστα τοῦ κόσμου τῆς Καππαδοκίας, ἀλλὰ ἀποκαλύπτεται καὶ ἡ λογικὴ ποὺ καθοδήγησε τίς ἐρευνες τοῦ Κέντρου στὰ πρῶτα του βήματα.

Στὸν παρόντα τόμο δημοσιεύουμε ἄλλο ἓνα κείμενο τοῦ Σεραφεὶμ Ρίζου, τοῦ ὁποίου ὁ ἕκτος τόμος τοῦ Δελτίου εἶχε φιλοξενήσει τὴν ἐκτενὴ μαρτυρία γιὰ τίς «Ἀγάσες» τῆς Σινασοῦ. Ἐπίσης παρουσιάζουμε ἓναν ἄλλο πρωτεργάτη τῆς Ἑρευνας τοῦ Κέντρου, τὸν Γεώργιο Ἀσκητόπουλο, μὲ τὴ δημοσίευση ἐνὸς σύντομου ἀλλὰ ἀποκαλυπτικοῦ κειμένου. Τὸ κείμενο, ἰδιόγραφο, συνοδεύεται ἀπὸ ἐπίσης ἰδιόγραφο σχόλιο τῆς Μέλπως Μερλιέ. Στὴν ἐκδόση διατηρεῖται ἡ ὀρθογραφία τοῦ πρωτοτύπου. Στὸ κείμενο τοῦ Γεωργίου Ἀσκητοπούλου σημειώνονται στὸ περιθώριο οἱ σελίδες τοῦ χειρογράφου.

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Μετάφρασις ἐκ τοῦ τουρκικοῦ Σεραφεὶμ Ρίζου

Πρὸς τὴν σπουδάζουσαν
Μικρασιατικὴν νεολαίαν

Ἕνα γράμμα τοῦ πατέρα μου.

*«Παιδί μου! ἐκεῖνο ποῦ σὲ χρειάζεται ἐσένα πρῶτα
ἀπ' ὅλα εἶναι νὰ ξέρῃς τὴν πατρίδα σου καὶ νὰ τὴν
ξέρῃς μάλιστα καλὰ.»*

Ἦμουν δευτεροετῆς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πόλης. Μόλις εἶχα δώσῃ τὶς ἐξετάσεις μου καὶ σκεφτούμουνα ποῦ νὰ περάσω τὶς διακοπές μου. Μιά μου ἰδέα ἦταν νὰ βρῶ τὸν τρόπο νὰ πάγω μαζί μὲ τοὺς συμφοιτητές μου ἐκδρομὴ στὴ Ρουμανία καὶ μιά μου ἰδέα... ἦταν νὰ μείνω θέλοντας-μὴ-θέλοντας στὴν Πόλη. Δὲν μπορούσα νὰ ἡσυχάσω ὅμως ὅταν σκεφτούμουνα ὅτι μένοντας στὴν Πόλῃ θὰ στενοχωρηθῶ πολὺ ἀπὸ τὶς δυνατὲς ζέστες· ἂν καὶ πολλὰ ἀκόμα λογάριαζα μ' ὅλα ταῦτα εἰς τίποτα δὲν μπόρεσα νὰ καταλήξω.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὅμως ἓνα γράμμα ποῦ ἔλαβα ἀπὸ τὴν πατρίδα μ' ἀπάλλαξε ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς συλλογισμοὺς καὶ μοῦδωκε ἓνα πρόγραμμα ὥραϊο γιὰ νὰ περάσω τοὺς καλοκαιρινούς μου μῆνες.

Διέστε ὁ γεροπατέρας μου, μὲ τὸ γεροκάλαμό του, τί μοῦγραφε:

Προκόπι 22 Ἰουλίου 1910

Ἀγαπητὸ μου παιδί,

Τὶς ἐφημερίδες ποῦ μοῦ στέλνεις μισοδιαβάζοντάς τες τὶς δίδω στὸ δάσκαλο τὸν Πασχάλη. Διαβάζοντάς τες κι' αὐτὸς ἔρχεται τὶς Κυριακὲς στὸ σπίτι καὶ κουβεντιάζουμε γιὰ τὴν πολιτικὴ. Ξέρεις βέβαια ὅτι αὐτὸν τὸν νέο τὸν ἀγαπῶ πολὺ. Καὶ ἔξυπνος εἶναι, καὶ τίμιος εἶναι, καὶ στὸ σχολεῖο εἶναι ὁ ποῖο δουλευτὴς ἀπὸ ὅλους τοὺς δασκάλους.

Κάτι ἄλλο ὅμως ἐγὼ θέλω νὰ σοῦ πῶ.

Προχτὲς ἦταν ἡ γιορτὴ τοῦ Προφήτη Ἡλίου, ὁ δάσκαλος ἦλθε στὸ σπίτι καὶ κουβεντιάζοντας δῶθε-κεῖθε, τὸ διάβασες, εἶπε, ὅτι οἱ δικοί σας μετὰ τὶς ἐξετάσεις θὰ πᾶνε ἐκδρομὴ στὴ Ρουμανία;

— Ποιοὶ νᾶναι τάχα οἱ δικοί μας;

— Οἱ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πόλης.

— Έγώ στην εφημερίδα τέτοιο ένα πρᾶμμα δὲν εἶδα.

— Πῶς, δζάνημ, δὲν τὸ διάβασες; οἱ δικηγόροι φοιτητὲς θὰ πᾶνε στὴ Ρουμανία. Βέβαια μαζὺ μ' αὐτοὺς θὰ πάγῃ καὶ ὁ ἐγγονός Σου.

Παίδι μου! Δὲν ξέρω ἂν μ' αὐτοὺς ποὺ θὰ πᾶνε στὴ Ρουμανία θάσαι καὶ Σύ. Δὲν ξέρω ἂν ἡ ἀπόφασή σας εἶναι σοβαρὴ (ἢ μοιάζει σὰν τὶς διαταγὲς τοῦ νεαροῦ Καϊμακάμη καὶ ποὺ σήμερα δίδονται καὶ αὔριο ἀποσύρονται). Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ ζήτημα ὁ Θεὸς ἄς μακροημερεύῃ κ' ἐκείνον ποὺ μοῦ ἔγραψε τὴν πληροφορίαν στὴν εφημερίδα, κ' ἐκείνον ποὺ ἀπ' ἐκεῖ μοῦ τὴν στέλνει. Γιατί, ἂν αὐτοὶ δὲν ἦσαν, ἐγὼ δὲν θὰ εἶχα γνώσῃ τῆς πληροφορίας αὐτῆς κ' ὕστερα θάχανα τὴν ὥμορφη αὐτὴ εὐκαιρία γιὰ νὰ Σοῦ γράψω αὐτό μου τὸ γράμμα.

Παίδι μου, εἶσαι νέος καὶ φοβοῦμαι μήπως εἶσαι καὶ Σὺ ἀπὸ κείνους τοὺς νέους ποὺ νομίζουν ὅτι ἐμᾶς τοὺς γέρους δὲ μᾶς ἄρᾶσει ὁ συγχρονισμός καὶ ἡ πρόοδος, καὶ ὅτι δὲν καταλαβαίνουμε τίποτα ἀπὸ τὰ τῆς Εὐρώπης καὶ σ' ἄλλες πολιτισμένους χώρες ταξείδια. Ἵσως εὐχαριστήστε νὰ μᾶς ἀποκαλῆτε παλιὰ κεφάλια σὰ νὰ εἴμαστε τῶν νέων ἰδεῶν ἐχθροί. Δὲν πειράζει ὅμως. Ἀκόμα εἴστε νέοι καὶ ἄπειροι. Αὔριο καὶ Σὺ μεγαλώνοντας, καταλαβαίνεις τὸν κόσμον καὶ ἀντιλαμβάνεσαι, μετανοεῖς γιὰ τὴν ἀδικὴ ἰδέαν ποὺ κουβαλεῖς γιὰ τὸν Παπὸν σου. Νὰ γιατί ἐμεῖς οἱ γέροι ποὺ ξέρουμε τὰ ἐλαττώματά Σας δὲν σκεφτόμαστε παρὰ νὰ Σᾶς τὰ συγχωρῶμε.

Αὐτὰ Σοῦ τὰ λέγω γιὰ νὰ σοῦ φανερώσω ὅτι κι' ἐγὼ ἐπιθυμῶ νὰ πᾶς στὴ Ρουμανία. Καὶ μάλιστα ὄχι μόνο στὴ Ρουμανία νὰ πᾶς, ἀλλὰ πρὸ παντὸς στὴν Ἑλλάδα, καὶ κατόπιν ἂν μπορῆς στὰ βαλκανικὰ Κράτη, κι' ἀργότερα στὴν Εὐρώπη, αὐτὸ γιὰ σένα εἶναι καθήκον ἀλλὰ, παίδι μου, κάθε πρᾶμμα ἔχει τὴ σειρὰ του. Τὸ νὰ προσπαθῇ κανεὶς χωρὶς τάξη, καὶ θὰ σοῦ φέρω ἓνα παράδειγμα, μοιάζει σὰν τὸ νὰ διδάσκῃ ὁ δάσκαλος στὰ παιδιὰ μας ποὺ δὲν ξέρουν τὴν Ἑλληνικὴ τὸν Ὅμηρον. Ἐσὺ βέβαια ξέρεις καλλίτερα ἀπὸ ἐμένα τι εἶδους πόθους εἶχαν οἱ πρόγονοί μας λέγοντας «καιρὸς παντὶ πράγματι». Πηγαίνοντας στὴ Ρουμανία βέβαια θὰ διῆς καὶ θὰ μάθῃς πολλὰ πράγματα. Θὰ αἰσθανθῆς πόσον οἱ Ρουμάνοι ἐργάστηκαν καὶ προώδευσαν καὶ γένηκαν μεγάλῃ δύνاميς σὲ λίγο διάστημα ἀφοῦ χωρίστηκαν ἀπὸ τοὺς Ὀσμανλήδες καὶ βέβαια θὰ σκεφθῆς βαθειά...

Τώρα γιὰ νὰ μπορέσης ἀπ' αὐτὲς τὶς σκέψεις νὰ βγάλῃς ὠφέλιμα συμπεράσματα καὶ γιὰ σένα καὶ γιὰ τὸ ἔθνος σου σοῦ χρειάζεται καὶ κάτι τι ἄλλο ποὺ ἀκριβῶς ἐγὼ αὐτὸ θέλω νὰ Σοῦ συστήσω.

Παῖδάκι μου. Ἐσένα σοῦ πέφτει νὰ γνωρίζῃς ἀπὸ ὅλα πρῶτα-πρῶτα τὴ δικὴ Σου τὴν πατρίδα καὶ μάλιστα νὰ τὴ γνωρίζῃς καλά.

Ἐὰν ἐγὼ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου ἐξέταζα τοὺς συμμαθητάς Σου, ποὺ θὰ πᾶνε στὴ Ρουμανία, εἶμαι βέβαιος ὅτι ἑκατὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸ θὰ μοῦ ἐξομολογοῦνταν ὅτι δὲν γνωρίζουν καλὰ-καλὰ τὶς πατρίδες των. Νᾶσαι καὶ Σὺ βέβαιος ὅτι οἱ μέχρι σήμερα γνώσες γιὰ τὴν πατρίδα σου εἶναι πολὺ λίγες, ἀραιὲς καὶ ἐλαττωματικὲς.

‘Άλλ’ αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα, ἡ ἀσθένεια, νὰ μὴ γνωρίζης, νὰ μὴ θέλῃς νὰ γνωρίζῃς τὴν πατρίδα σου, δὲν παρατηρεῖται μόνο μεταξὺ τῶν σὰν ἐσᾶς νεαρῶν μαθητῶν τοῦ Σχολείου, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ πατριωτῶν μας πολὺ περισσότερον ἡλικιωμένων.

‘Εγὼ πόσους ἔτσι δικούς μας, ἀπὸ τὰ μέρη μας, γιατροὺς, δικηγόρους καὶ καθηγητὰς πὺρ σπούδασαν στὴν Πόλη, στὴν Ἀθήνα, στὸ Παρίσι καὶ στὸ Βερολίνο, γνωρίζω — ὄχι βέβαια ὅλοι — πού, ἐνῶ κάθουνταν σὰν στὴν Πόλη, στὴ Σμύρνη, πλησιόχωρες πολιτείες, δὲν πατοῦν ποδᾶρι στὶς Πατρίδες τους... Πόσο κακὴ ἀσθένεια! ἠθικὴ ἀσθένεια.

‘Εάν, μὰ τὸ Θεό, ὁ Μέγας Σωκράτης, πὺρ ἀγαποῦσε τὴν Πατρίδα του περισσότερον ἂν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα του, σηκώνουνταν ἀπὸ τὸ μνήμα κ’ ἔρχουνταν μαζί μας, θὰ προτιμοῦσε χίλιες φορὲς τὸν Γιάννη, τὸν δεξιχιτάρη τοῦ Πακάλικου, τὸν σερβιτόρο τοῦ Καφωνεῖου Κωστή, καὶ τὸν τυρομάστορη Νικολῇ, πὺρ τοῦλάχιστο κάθε πέντε χρόνια ἔρχονταν στὸ χωριὸ τους παρὰ τοὺς διαβασμένους γιατροὺς καὶ δικηγόρους.

Σ’ αὐτὰ πὺρ γράφω, παιδί μου, παρακαλῶ, ὁ Θεὸς ἅς μὲ συγχωρῇ, μὴ θυμῶνῃς. Ἔτσι εἶναι.

Πόσον ὠραῖο θὰ ἦταν ἐὰν αὐτοὶ οἱ γιατροί, οἱ δικηγόροι κ’ οἱ καθηγητὲς πὺρ κάθονται στὶς πόλεις, τὸ χρόνο μιὰ φορὰ ἔρχουνταν στὶς πατρίδες τους, καὶ σὲ μιὰ συνέλευση σκέφτονταν τρεῖς-τέσσαρες ὥρες τὸ πῶς νὰ καλλιτερέψουν τὴν κατάστασι τῶν πατρίδων τους. Τότε βέβαια αὐτὰ ἐδῶ τὰ μέρη μας δὲν θὰ ἔμνησκαν καθυστερημένα 50 καὶ 60 χρόνια. Πόσο ὠραῖα θὰ ἦταν! Δὲν θὰ ἔπρεπε τάχα αὐτοὶ οἱ διαβασμένοι μπέηδες καὶ μουσιουδες μας νὰ θεωρήσουν καθῆκον των, ὡς προσκύνημα, τὸ χρόνο μιὰ φορὰ, ὅλοι μαζί, τὴν ἐπίσκεψή των στὴν Πατρίδα τους; Σὲ εἴκοσι βέβαια χρόνια μέσα στὰ μέρη μας ἐδῶ θὰ παρατηροῦνταν ἄλλη μιὰ ζωὴ, ἄλλη μιὰ ζωηρότης.

Παιδί μου, προσέξτε ἐσεῖς οἱ νεοδιαβασμένοι νὰ μὴ τοὺς μοιάξετε αὐτούς. Πρέπει νὰ ξέρετε ὅτι γιὰ νὰ προοδέψῃ ἓνα ἔθνος δὲν ἀρκεῖ νὰ μαζεῦνται οἱ διανοούμενοὶ του στὶς πόλεις καὶ ν’ ἀσχολοῦνται μὲ τὶς δικές τους τὶς δουλειές. Ἔτσι ὅπως ἡ ἐπαρχία μας δὲν ἔχει κανένα ὠφελος ἀπὸ τὸ Δεσπότη μας, πὺρ τραβήχτηκε στὴ Μητρόπολη καὶ δὲ βγαίνει ἐξω, ἔτσι καὶ τὸ ἔθνος νὰ μὴν περιμένῃ πολλὰ πράγματα ἀπὸ τοὺς διανοούμενους πὺρ ἀποσύρονται στὶς πόλεις καὶ δὲ βγαίνουν στὶς ἐπαρχίες.

‘Εάν ἐσεῖς οἱ διανοούμενοι θέλετε νὰ ἐξυψώσετε εἰς τὸ ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ πὺρ βρίσκεστε ἐσεῖς τὴν πλειονότητα τοῦ ἔθνους πὺρ τὴν σχηματίζει ἡ ὑπαιθρος χώρα ὀφείλετε πρῶτα νὰ κατεβῇτε ἐσεῖς στὸ ἐπίπεδο πὺρ βρίσκειται αὐτή. Καὶ ἐὰν δὲν φερθῇτε ἔτσι ὅπως λέγω δὲν θὰ κατορθώσετε τίποτα τὸ σοβαρό.

Νομίζω ὅτι ἂν αὐτὰ τὰ γραφόμενά μου θὰ κατάλαβες καλὰ τὸ σκοπὸ μου.

‘Αγαπητὸ μου παιδί! Τὸ ταξειδί πὺρ θὰ ἔκαμες στὴ Ρουμανία ἀνάβαλέ το γιὰ δύο-τρία χρόνια καὶ ἀποφάσισε νὰ περάσῃς φέτο τὸ καλοκαίρι στὴν Πατρίδα σου. Θὰ διῆς κατόπι πῶς θὰ ἐπωφεληθῇς περισσότερο ἀπὸ τὰ ταξειδί Σου στὴν Ρουμανία.

Ἀκριβῶς τὸ τραῖνο θὰ σὲ περάσῃ ἀπὸ τὸ μέσο τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεῖνη ἡ πλούσια χλωρίδα ποὺ θὰ διῆς στὶς δυὸ πλευρὲς τῆς σιδηρογραμμῆς ἀπὸ τὴν Σμίτι στὸ Ἑσκι Σεχῆρ θὰ σοὺ δώσῃ ἀπάνω-κάτω μιὰ σοβαρὴ ιδέα περὶ τοῦ τι παράδεισος εἶναι ἡ Ἑπαρχία Προύσσης. Πιὸ κάτω, ὅταν θὰ πλησιάζῃς στὸν κάμπο τοῦ Ἰκονίου θὰ ἐκτιμήσῃς πόσον μεγάλος θησαυρὸς εἶναι ἐκεῖνα τὰ ἀτελείωτα χῶματα. Κ' ὕστερα θὰ πονέσῃς ὅταν θὰ θυμηθῇς ὅτι στὴν Πόλη καὶ στὴ Σμύρνη ξεοδεύονται σιτάρια καὶ ἀλεύρια τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ρουμανίας.

Θ' ἀπορήσῃς γιατί οἱ ἄτυχοι πατριῶται σου ἐνῶ κάθονται σὲ τέτοια πλούσια χῶματα εἶναι πάντοτε φτωχοὶ καὶ ἄθλιοι. Θὰ λυπηθῇς, θὰ σκεφθῇς. Καὶ θὰ διῆς ἀκόμα τέτοια πράγματα ποὺ δὲν θὰ τὰ συναντήσῃς στὰ βιβλία ποὺ διαβάζεις καὶ ποὺ ἔτσι δὲν θὰ τὰ λησμονήσῃς ποτέ. Φυσικὰ αὐτὸ ἐπιθυμῶ κι' ἐγώ.

Ἔλα, παιδάκι μου, ἔλα. Ἔλα νὰ διῆς τὴν πατρίδα ποὺ σοὺ χάρισε τὴν πρώτη ἀχτίδα τοῦ ἡλίου, νὰ διῆς τὴν κατάστασή της κι' ἂν μπορέσῃς βάστα τὰ δάκρυά Σου. Διὲς τὸ σπίτι μας ποὺ πέρασες τὰ ποιοῦ ὄμορφα καὶ τὰ πιὸ γλυκὰ χρόνια τῆς ζωῆς σου. Ἐπισκέψου τὸ σχολεῖο ποὺ σοὺ δίδαξε πρῶτο τὸ ἄλφα-βῆτα. Διὲς σὲ τί κατάσταση βρίσκεται. Τὰ παιδιά μποροῦν νὰ μάθουν τίποτα; Συλλογῆσου γιατί αὐτὰ τὰ καυμένα δὲν μποροῦν σὲ πέντε ἔξη χρόνια νὰ μάθουν τὴ γλώσσα τους τὰ ρωμέικα καὶ γιατί μιλοῦν τούρκικα. Γιατί ἐνῶ στὴν πρώτη τάξη βλέπομε 100-200 παιδιά στὴν ἑκτὴ τάξη δὲ μνησκουν παρὰ 10-15. Ἐρεῦνα αὐτοῦ τοῦ ζητήματος τίς πηγὲς καί, εἶναι καθήκον Σας, κάμε ὅ, τι μπορεῖς. Διὲς τὴν κατάσταση τῶν δασκάλων μας ποὺ δὲν μποροῦν νὰ θρέψουν τὴν οἰκογένειά τους καὶ ποὺ εἶναι παιχνίδια στῶν Δεσποτάδων καὶ τῶν τσορμπατζήδων μας τὰ χέρια, καὶ συλλογῆσου.

Ἔλα! νὰ σὲ πάγῳ στὴν Ἐκκλησία. Θυμᾶσαι; ἦσουν μικρός, δὲν ἦσουν ἀκόμα πέντε χρονῶ. Τὶς Κυριακὲς φοροῦσες τὰ γιορτερά Σου, ἔπιανε τὸ χέρι μου καὶ πηγαίναμε στὴν Ἐκκλησία. Φρόντιζες γιὰ τοὺς δυὸ ἀντίδωρα καὶ τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὸ πῆγαινες στὸ σπίτι, στὴ Γιαγιά σου, ποὺ μαγεῖρενε τὸ φαγὴ μας. Ἀργότερα, θυμᾶσαι, εἶχες μεγαλώσει πιά, ἐκεῖνα ποὺ διάβαζαν στὴν ἐκκλησία τὰ βράδυα, γύρω στὴ σκάμνε, τὰ μετάφραζες καὶ τὰ ἐξηγοῦσες στὸ σπιτικό καὶ στοὺς γειτόνους. Θυμᾶσαι πόσο λυπούσουν γιατί δὲν ἤξεραν ἑλληνικά; Παιδί μου, κάμε δίχως ἄλλο ὅπως σοὺ λέγω. Μάζεψε τὸν κόσμον γύρω σου καὶ δώσε μαθήματα μετὰ σχετικὰ πρὸς τὴ θρησκεία καὶ τὸ ἔθνος μας. Πῆγαινε πάλε στὴν Ἐκκλησία καὶ κλάψε γιὰ τοὺς ἄτυχους Χριστιανούς, ποὺ εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ διαβάζουν τὸ Εὐαγγέλιο τουρκικά. Παρηγόρησε τὸ πνεῦμα τῶν ρωμιῶν ἐκεῖνων ποὺ χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν τίποτα, μετὰ φόβου Θεοῦ προσεύχονται ἀπάνω στὸ πῶδι ὁλόκληρες ὥρες. Διὲς καὶ τοὺς παπὰδες μας. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ καυμένοι εἶναι ἀγράμματοι. Διὲς, πῶς αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὸ καθήκον τους εἶναι νὰ εἶναι φύλακες τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ρωμοσύνης, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἔθνους, εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ζητιανεύουν.

Ἔλα! καὶ διές, πῶς ἐνῶ ὁ Κύριος ἔστειλε τοὺς Δεσποτάδες μας ὥς ἀρνιὰ μέσα σὲ λύκους, αὐτοὶ γίνονται λύκοι ἐν μέσῳ προβάτων. Νὰ βεβαιωθῇς ὅτι ὄχι μόνο, τραβηγμένοι στὴ Μητρόπολη, δὲν ἐργάζονται ἀλλ' οὔτε καὶ θέλουν νὰ ἐργασθοῦν.

Βλέπεις λοιπόν, παιδί μου, ἔρχοντας στὴν Πατρίδα σου πόσο σοβαρὰ καὶ ὠφέλημα πράγματα θὰ μάθης.

Ἔλα παιδάκι μου, δίχως ἄλλο ἔλα. Θὰ σὲ πάγω στ' ἀμπέλια, ἐκεῖ θὰ φᾶς μπόλικο σταφύλια καὶ φρούτα. Στὴν Πόλη αὐτὰ ἔτσι εὐκόλα δὲν τὰ βρίσκεις. Θὰ στρώσω γιὰ σένα τραπέζια. Θὰ σὲ πάγω στὰ πανηγύρια καὶ στὰ γῦρο μας χωριά. Ἐκεῖ θὰ μπορέσης νὰ γνωρίσης ἀπὸ κοντὰ τὸν κόσμον ποὺ εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ σκέπτεσαι τὴν πρόδοτό του.

Τέλος, παιδάκι μου, ἐὰν ἔλθης θὰ μάθης ἕνα σωρὸ πράγματα.

Θὰ γυρίσης, θὰ σεργιανίσης, θὰ διασκεδάσης, θὰ φᾶς, θὰ πιῇς καὶ μένα τὸν γεροπαποῦ Σου θὰ μὲ κάμης εὐτυχῇ. Μὴν τύχη καὶ Σὺ σὰν τοὺς μεγαλειτέρους Σου ἀδελφοὺς καὶ τοὺς ξαδέλφους Σου μ' ἀπαντήσης: «ἐγὼ πιά δὲν ἔχω καιρὸ γιὰ τέτοια πράγματα, δὲν εἶμαι τόσο τρελλὸς νὰ περάσω τὸ καλοκαίρι μου ἐκεῖ μέσα στὴ φυλακὴ, στὸ καφάσι» καὶ δείξης στενοκεφαλιά. Ὅχι, παιδί μου, ὄχι. Δὲν εἶναι καφάσι ἢ μὲ τὸ ὠραῖο τῆς κλῖμα, μὲ τὸν λαμπερό τῆς ἡλιο, μὲ τὰ γλυκὰ τῆς νερά, μὲ τὸ γλυκὸ τῆς ψωμί, Πατρίδα σου.